

**Юрій
КОВАЛЕНКО**
Завідувач
науково-дослідного
відділу НЗ «Глухів»

Давньоруський енколпійон з с.Чернєве на Глухівщині

У фондах Національного заповідника «Глухів», комплектування яких здійснюється здебільшого за результатами археологічних розвідок, зберігається ряд експонатів – витворів сакрального мистецтва XII-XVIII ст. У 2006 р. до фондів збірки надійшов хрест-енколпійон, знайдений у с.Чернєве Глухівського району. Знахідка виявлена автором статті на території приватних городів, що на правому березі річки Клевені.

Енколпійони, як і багато інших форм хрестів, були запозичені з Візантії. Спочатку це були невеличкі футляри з зображеннями хреста на верхній кришечці, що слугували своєрідними релікваріями. В них зберігалися часточки святих мощей або списки священних книг. Пізніше футляри набули форми хреста й у такому вигляді слугували атрибутом приналежності до єпископського або імператорського сану.

На Русі енколпійони також були належністю княжої верхівки або ж монахів, оскільки не кожен міг собі дозволити носити хрест-складень із вміщеною в ньому часточкою святих мощей. Сама назва «енколпійон» походить з грецької мови і означає «носимий на грудях, на серці». Домонгольські давньоруські хрести-енколпійони фактично були наслідуванням візантійських релікваріїв. Виготовлялися вони здебільшого у Києві. Хоча у післямонгольський період традиція носити часточки мощей у хрестах-футлярах зберігається, але форма хрестів-мощовиків поступово змінюється.

Хрест-енколпійон з с.Чернєве має розміри 4,5 х 2,5 см і складається з двох стулок, скріплених шарнірним з'єднанням. Він виготовлений з білону. У верхній частині хреста є пружиноподібне кільце для підвішування на мотузку або ланцюжок. На одній зі стулок з одного боку є рельєфне зображення Христа, з іншого – заглиблення для вкладання мощей. На другій стулці з одного боку – рельєфне зображення, вірогідно, Диви Марії, оскільки праворуч є напис МР, з іншого – заглиблення для мощей. На кожному з чотирьох сегментів хреста, що мають округлу форму, є по два невеличкі

колючкоподібні виступи.

За сюжетом та стилем виконання чернівецьку знахідку за типологією Г.Ф.Корзуніної слід віднести до типу рельєфної групи так званих мініатюрних енколпійонів з Розп'яттям на одній стулці

та зображенням Богоматері з розкритими перед грудьми долонями на другій. Дослідниця вважає, що період існування подібного типу енколпійонів тривав з кінця XI – протягом усього XII ст.

Мистецтвознавець В.Г.Пуцко, говорячи про київських майстрів

- виробників хрестів енколпійонів, висловлює думку про можливість наслідування місцевими майстрами традицій киян. Копіювання оригіналів за допомогою зліпків з готових речей неминуче приводило до втрати якості відбитків. Невиразні відлиски підправлялися різцем. Якщо питання виготовлення енколпійонів у Києві є вирішеним, то з периферійними майстернями залишається не до кінця з'ясованим. Не виключено, що чернівецький енколпійон є зразком, виготовленим місцевим майстром за неакісно зробленим зліпком.

На відміну від багатьох відомих аналогів, атрибуція яких ускладнюється у зв'язку з невідомими місцями знахідок, енколпійон з с.Чернєве має прив'язку до цілого археологічного комплексу - багатошарового поселення в урочищі Лука та ґрунтового могильника, верхня межа існування яких обмежується XIII ст.

Календар пам'ятних дат

10.01. – 70 років від дня утворення Сумської області

13.01. – 150 років від дня народження Василя Андрійовича Мохова (1859-1952) – живописця, краєзнавця, уродженця м.Глухова, викладача Глухівського педагогічного інституту

13.01 – 115 років від дня народження Євгена Доментійовича Онацького (1894-1979), письменника, ученого, енциклопедиста, уродженця м.Глухова

22.01 – День соборності України

29.01 – День пам'яті Героїв Крут

8.02. – 15 років потому постановою Кабінету Міністрів України Глухів з його історико-культурною спадщиною був оголошений Державним історико-культурним заповідником

23.02. – День захисника Вітчизни

У 2009 р. виповнюється **280 років** від дня народження Семена Васильовича Кочубея (1729-1779) – генерального обозного Гетьманщини

**Віктор
Заїка**

**Науковий співробітник
ІЗ «Глухів»**

Невтомний дослідник архітектури, керівник авторського колективу по створенню проекту історико-культурного заповідника у м. Глухові, лауреат Державної премії України в галузі архітектури Віктор Васильович Вечерський зустрів своє

Преображенського, Гамаліївського Харлампіївського, Путивльського Мовчанського, Святодухівського та Софронієвського.

«Українські дерев'яні храми» – це дослідження пам'яток, які невблаганно зникають просто на наших очах. За висновками авторитетних учених із різних країн (Баністер Флетчер, Девід Бакстон, Йозеф Стрижовський та інші), українське дерев'яне церковне зодчество не має аналогів у народів світу. У монографії В. Вечерського йдеться про найзнаменитіші дерев'яні храми України (особливо виділені карпатські та козацькі церкви), цікаві

Ужгород), які є чи не єдиними засобами порятунку шедеврів української дерев'яної архітектури.

Досліджуючи гетьманські столиці України (Чигирин, Батурин, Глухів), автор аргументовано розвінчує усталений стереотип про історико-культурну маловартісність Глухова, ставить вимогу об'єктивної оцінки культурної спадщини нашого міста як потенціалу його майбутнього розвитку, пропагує стратегію охорони й відродження цієї спадщини, показує видатне значення Глухова в українській історії. «Без відродження одного з ключових історичних міст

Історія мурів та підмурки історії

п'ятдесятиліття вагомим внеском до власного творчого доробку. В серії «Невідома Україна» вийшли друком три монографії Віктора Васильовича: «Українські дерев'яні храми» – Київ, 2007 р., «Українські монастирі» – Київ, 2008 р. та «Гетьманські столиці України» – Київ, 2008 р.

Всі, хто займається предметно або просто цікавиться історією України та української архітектури, отримали систематизовані матеріали високої якості. Українські монастирі як центри державності подаються в контексті загальнохристиянської монастирської традиції. У однойменній монографії розповідається про основні правила заснування, будівництва та устрою християнських монастирів, їх благодійницьку та культурну працю, руйнування монастирських ансамблів за часів радянської влади, їх сьогодинське відродження, широко подана історія монастирів Сіверщини – Новгород-Сіверського Спасо-

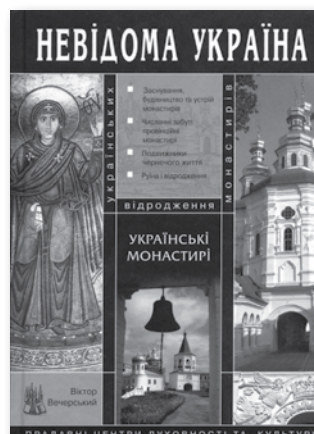
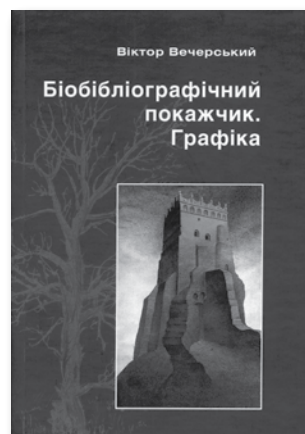

події минувшини та видатних людей, пов'язаних із цими шедеврами, досконально висвітлюється діяльність в Україні музеїв просто неба (Київ, Переяслав-Хмельницький, Львів,

України культурна самоідентифікація нації лишатиметься вельми проблематичною». Віктор Васильович поціновує і здобутки глухівських науковців, зокрема археологів Юрія Коваленка та Валерія Белашова, що «зробили справді сенсаційне відкриття, яке може перевернути всі наші дотеперішні уявлення про давньоруський Глухів: у різних місцях на території історичного середмістя виявлено фрагменти, уламки та скрупчення уламків давньоруської цегли-плінфи... Це незаперечне свідчення існування в Глухові якоїсь мурованої будівлі Княжої доби, швидше за все церкви».

І як своєрідне етапне підведення підсумків з нагоди ювілею дослідника вийшла авторська книга «Бібліобіографічний показник. Графіка», де подано огляд його науково-дослідної, державної, редакторської та педагогічної діяльності, наведено список власних друкованих праць (295 найменувань), наукових й науково-проектних робіт (55 найменувань), вміщено репродукції художніх робіт (графічні й кольорові). Слід згадати, що Віктор Васильович є також автором сценарію, продюсером, редактором і ведучим чотирьох документальних фільмів із серії «Світ України».

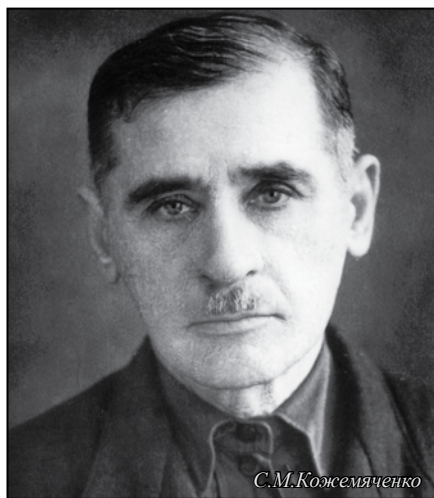
Науково-дослідна діяльність В. Вечерського – це фундаментальний доробок матеріального й духовного відродження України взагалі та Глухова зокрема.

**Игорь
СБИТНЫЙ**
Краевед
г.Глухов

В сентябре 1948 г. Глуховская заготконтора заключила договор на поставку яблок с колхозом «Октябрьская революция» в с.Воздвиженское Ямпольского района. Туда на месяц был командирован автор статьи для организации контроля за качеством и приёмки работы. В нашей конторе работал агроном Сергей Моисеевич Кожемяченко – один из бывших

С.М.Кожемяченко

братчиков Крестовоздвиженского трудового братства. Его жена тоже была воспитанницей Братства. Сергей Моисеевич опекал или, как говорят сейчас, курировал мою работу. Он написал мне рекомендательное письмо и объяснил, к кому обратиться по приезду на место.

Приняли меня радушно, определили на квартиру. Судя по реакции на рекомендацию, С.М.Кожемяченко имел среди местного населения немалый авторитет. Многие руководящие должности в колхозе занимали бывшие братчики: главным бухгалтером работала Екатерина Михайловна Бондаревская, садовником – Степан Фомич Клипа (сын кучера Н.Н.Неплюева Фомы Никитича Клипы), пчеловодом – Иван Фёдорович Чвертка. В саду работало много женщин-бывших воспитанниц Братства.

До этого по долгу службы мне приходилось бывать в садах, которые когда-то принадлежали Кочубеям в сёлах Ярославце и Дубовичи, колхозных садах х.Белогривого Кролевецкого района, с.Шевченково Глуховского района, садах колхозов «Велетень», «Новое життя» и др. Попав в сад с.Воздвиженское, меня глубоко поразила разница в его планировке, а главное – в идеальной организации и культуре производства.

Благодаря рекомендации, садовник С.Ф.Клипа уделял мне много внимания. Он не только отвечал на рабочие вопросы, но и рассказывал об истории

ФРУКТОВЫЙ САД КРЕСТОВОЗДВИЖЕНСКОГО ТРУДОВОГО БРАТСТВА

сада, водил по его кварталам, знакомил с разными сортами яблонь. От него я узнал, что сад размером 57 га был заложен Н.Н.Неплюевым в начале 1900-х годов по плану управляющего А.И.Фурсея. Каждый квартал разделяли аллеи, обсаженные двумя рядами лип и двумя рядами елей. Вокруг сада были посажены деревья и густой кустарник. Это создавало внутри особый микроклимат.

Для посадки использовались саженцы, выращенные как в местных условиях, так и привезённые из-за границы. Было много помологических сортов: «Антоновка», «Штрейфлинг», «Розмарин», «Снежный кальвиль», «Добрый крестьянин», «Принцесса Луиза», «Чайное дерево», «Пепин-шафран», «Анис», «Ранет шампанский» и др. Яблони росли рядами в определённых кварталах. Меня очень удивило, что в квартале «Антоновки» через каждые пять рядов был посажен ряд «Белого налива». На мой вопрос, почему это так, С.Ф.Клипа ответил: «Белый налив» – нетранспортабельный сорт, но его цветками очень хорошо опыляется «Антоновка». С этой целью он и посажен».

Действительно, в саду всё было продумано до мелочей. Садовник,

со стремянок съёмниками на шестах и укладывавшись в корзины, обшитые внутри мешковиной. Плоды ссыпали в бурты, имеющие настил из соломы. Работница, принося корзину, не высыпала яблоки, а выкладывала каждое по отдельности. Сказывались навыки, привитые годами. И это всё за трудодень!

Далее шла сортировка и упаковка в ящики. Плодоножки укладывались в одну сторону, а выбракованные яблоки шли на переработку. Их крошили и отправляли в сушилку, а далее использовали на сухофрукты или вино (для этого брали яблоки только винных сортов). За одни сутки пересушивалось до 500 кг плодов. В объёмном кирпичном винном подвале, оставшемся от фруктовой фабрики Братства, которой руководил Федот Яковлевич Бурдукало, стояли большие дубовые бочки, где и созревало яблочное вино.

В течение месяца автомашина ЗИС-5 приезжала забирать упакованный урожай. Около 100 т сортовых яблок было получено Глуховской заготконторой для отгрузки ОРСам Москвы. На всю жизнь у меня остались незабываемые впечатления от культуры садоводства и людей,

казалось, знал тут каждое дерево. Как-то он предложил мне во втором квартале «Антоновки» отсчитать какой-то ряд, в ряду – определённое дерево, что я и сделал. Яблоки по внешним признакам и запаху относились к «Антоновке», но были... сладкими и плохо хранились.

Говоря о культуре производства, следует остановиться на сборе яблок. Такой организации труда я не видел ни в одном саду. Весь урожай собирался

работавших в с.Воздвиженское.

P.S. Только недавно от директора музея «Трудовое братство Н.Н.Неплюева» В.М.Авдасёва я узнал, что после преобразования Братства в коммуны братчики избрали С.М.Кожемяченко её председателем. Об этом он никому не рассказывал. В то время, возможно, это было правильно.

**Протоісрей
Владислав ЮЩЕНКО**

**Кандидат богослов'я,
настоятель Михайлівського
храму с.Перемога**

Великим надбанням людства для розуміння досвіду минулих поколінь, корисного використання здобутків і передбачення можливих помилок є історична пам'ять. Існує вислів, що історія повторюється знову для тих, хто її забуває. В нього ми традиційно укладаємо негативний зміст, однак можна тлумачити і навпаки: хто забуває величні звершення минулого, великі справи, зроблені нашими пращурами, той не матиме сил та рішучості для

наводитись за старим стилем, що у XVIII ст. складало різницю в 11 днів). Дата народження сумнівів не викликає, бо саме в цей день вшановується святий преподобний Симеон Стовпник. Надання імені сину на честь святого говорить як про добрі християнські звичаї, яких дотримувались у сім'ї Миславських, так і про духовне предзнаменування його монашеского шляху. У визначенні року народження думки дослідників розходяться. Більш ранні джерела вказують на 1731 р., а видання початку XIX ст. – на 1727 р. Федор Рождественський, автор монографії «Самуїл Миславський митрополит Київський» (кін. XIX ст., Київ), провів власне невелике дослідження стосовно року народження нашого земляка. На його думку, дата народження майбутнього

Народився майбутній митрополит у с.Полошки Глухівського полку (територіальне ділення тогочасної України). Його батько, священник Григорій, ніс пастирське служіння у Полошківській церкві, біля якої і був похований разом зі своєю дружиною. Архієпископ Чернігівський та Ніжинський Філарет (Гумілевський) (1805-1866), якого без перебільшення можна назвати видатним церковним істориком XIX ст., в одній із своїх праць згадує про будинок, де народився майбутній ієрарх, та про поховання батьків на церковному погості.

В родині Миславських крім Симеона благодатне церковне служіння ніс і його брат Влас. Життєвий шлях останнього – суцільна біла пляма, хоча місцем його народження вважається Київ. У серпні

ВИДАТНІ УРОДЖЕНЦІ ГЛУХІВСЬКОГО КРАЮ: МИТРОПОЛИТ КИЇВСЬКИЙ ТА ГАЛИЦЬКИЙ САМУЇЛ (МИСЛАВСЬКИЙ) (1731-1796)

здійснення подібних у сьогоденні.

Як наша пам'ять та повага до великих попередників, так і сам плин часу закликає нас сьогодні згадати видатного діяча XVIII ст., митрополита Київського та Галицького Самуїла Миславського, якому у 2008 р. виповнилося 240 років від дня єпископської хіротонії та 225 років від дня призначення на Київську кафедру. Настав час збирати розкидане каміння пам'яті.

Життю та діяльності митрополита Самуїла присвячено досить багато досліджень, але більшість з них має свої недоліки. Поза увагою залишаються важливі віхи його життя, переплутані дати, а головне – не зроблено всебічне вивчення, поєднання життєвого шляху і діяльності церковного ієрарха з його науковою і богословською спадщиною. Разом вирізняється на цьому тлі дисертація єпископа Васильківського Пантелеймона (Поворознюка), присвячена київським митрополитам XVIII ст. Вона була успішно захищена в Київській духовній академії у 2002 р. Розділ, присвячений митрополиту Самуїлу, складається з трьох частин: біографії, церковно-суспільної діяльності та науково-богословської спадщини. Стаття в енциклопедичному виданні «Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII сторіччя» (Видавничий дім однойменної академії, 2001 р.) дає стислі всебічні дані про життя архієпископа.

Народився Симеон (світське ім'я) 24 травня (тут і далі усі дати будуть

митрополита у 1727 р. безпідставна, натомість інша (1731 р.) має серйозну доказову базу. По-перше, написи на різних портретах співпадають між собою в році та числі народження Самуїла. По-друге, митрополит Київський та Галицький Євгеній (Болховітінов) (1767-1837) в «Описанні Києво-Софійського собору», кажучи про народження Самуїла у 1731 р., робить посилання на портретний напис як на цілком достовірний. Портрет, 1731 р. зазначений у записі батька Миславського. Здавалося, що можна було поставити крапку і вважати 1731 р. остаточно з'ясованою датою народження архієпископа, однак у 1936 р. під час проведення археологічних досліджень Софійського собору, зокрема місця поховання владики Самуїла, у записках експедиції вказаний 1727 р. без будь-якого пояснення і доказової бази. Можливо, це просто помилка чи описка, що виникла внаслідок користування джерелами, які спростовує Рождественський. Сучасна дослідниця некрополю Святої Софії Надія Нікітенко, яка користувалася даними експедиції 1936 р., у своїх працях не наводить рік народження митрополита Самуїла, як і більшості інших ієрархів XVIII ст., похованих у соборі. Не виключено, що археологічна експедиція знайшла незаперечні докази, які підтверджували саме цю дату (меморіальні дошки над похованнями, згадки про які існують без змісту написів).

1763 р. через духовне управління (консисторію) Київської єпархії проходить справа про хіротонію Власа у сан священника до новозбудованої церкви у м.Кролевець. У документі ще згадується Володимир Дубовський – священник Полошківської церкви. Ці відомості можуть допомогти як у визначенні дати смерті старшого Миславського (священника Григорія), так і дати призначення наступного священнослужителя у Полошківській храм. Враховуючи те, що кількість дорослих жителів села на той час складала близько вісімсот чоловік, не виключена можливість проведення служінь кількома священниками.

У 1775 р. Влас прийняв чернечий постриг з ім'ям Варлаама. Надалі він мав цілий ряд чернечих та викладацьких послухів, викладав у Харківському колегіумі, а згодом став його ректором та архимандритом Харківського Покровського, далі – настоятелем Київського Михайлівського Золотоверхого, потім Ростовського Борисоглібського монастирів. Свій життєвий шлях скінчив у 1791 р., будучи ректором Київської академії.

В одинадцятирічному віці Симеона віддали на навчання до Київської Академії–вищого навчального закладу, в якому отримували освіту діти усіх верств населення та майнових станів, представників різних національностей Російської імперії, а також іноземці. Єдиною спільною умовою для усіх було сповідання православної віри.

На час вступу до Академії Симеон уже співав у церковному хорі та вмів читати слов'янською. Слід сказати, що навчання обох братів Миславських у одному вищому навчальному закладі було нетиповим випадком того часу, бо, як правило, діти священників переймали практичний та богослужбовий досвід своїх батьків і з часом обіймали батьківське місце, залишаючись без богословської освіти та передових наукових знань. Сім'я Миславських є прикладом родини, в якій піклувалися про освіту своїх дітей, причому в такому навчальному закладі, звідки виходила майбутня наукова, політична, церковна еліта.

Точасний академічний курс складався із восьми класів або так званих «шкіл»: фари або анології, інфіми, граматика, синтаксими, поетики, риторики, філософії та богослов'я. Факультативно вивчалися грецька, єврейська та німецька мови. Стандартний навчальний академічний курс учень проходив за дванадцять років, а якщо не засвоював через хворобу або інші причини, мав змогу пройти його ще раз. Основною мовою викладання була латина. По її посібникам навіть вивчалась грецька. В наш час це здається незрозумілим, а тоді латина була науковою мовою, яка об'єднувала у єдину родину все учене людство. Вона зберегла свої позиції до XX ст. і навіть у 30-х роках була офіційною мовою Американського Йельського університету, де її не тільки вивчали, але й були зобов'язані спілкуватись протягом всього навчання.

Одночасно з Миславським в Академії навчався майбутній видатний український філософ Григорій Сковорода, який повернувся сюди після Петербурзької придворної капели. Їх імена стоять поруч у богословській книзі, яку переписували студенти Академії для митрополита Київського.

Відомо, що майбутній митрополит здобув тут знання з латинської, грецької, німецької та французької мов, риторики, поетики, філософії, а у богословському класі отримав характеристику «цвету между протчіими».

Закінчивши навчання 12 квітня 1754 р., Симеон Миславський прийняв чернечий постриг від руки митрополита Київського Тимофія (Щербацького) (1698-1767) і отримав нове ім'я Самуїл. 25 листопада 1754 р. він був рукопокладений у сан ієродиякона, а 6 січня 1756 р. став ієромонахом (тобто монахом-священником). У 1754 р. розпочався і його викладацький шлях у стінах своєї alma mater від простих предметів до більш складних. Самуїла Миславського можна назвати в числі найкращих викладачів, про що говорить його

переведення через курс – виняткове явище для Київської школи.

З 1757 р. ієромонах Самуїл став префектом (другим за посадою після ректора) Академії. В його обов'язки входило не тільки викладання свого предмету, а й питання організації учбового процесу, виконання іншими викладачами програм, успішність студентів та піклування про їх матеріальне становище. Молодий префект підтримував наукові стосунки з багатьма ученими, в тому числі зарубіжними. Х.Баумейстер,

професор Бранденбурзької академії, писав до нього: «Ви не думайте, що Бранденбурзька академія пана, гідного Академії київської префекта Самуїла Миславського, не знає, і я думаю і в самому Парижі він вшанований тим ім'ям, яким прикрашене тамтешнє Сорбонське училище».

У 1758 р. помер ректор Манасія (Максимович). Після його смерті одразу постало питання обрання нового керівника. Від педагогічної корпорації на цю посаду був висунутий префект Самуїл (Миславський), але обрали іншого – Давида (Нащинського), який одночасно став ректором та настоятелем Братського Богоявленського училищного монастиря, на території якого і була розташована Академія.

Данило (ім'я до прийняття чернецтва) Нащинський народився 1721 р. у Полтаві. По досягненні

віку вступив до Київської академії, але не закінчивши курсу, виїхав на навчання за кордон до Гальського та Саксонського університетів. Тут він вперше проявив себе як обдарований лінгвіст, переклавши і видавши німецькою праці Феофана Прокоповича. Повернувшись до Києва і прийнявши чернецтво, Нащинський вісім років працював викладачем Академії, а упродовж 1755-1758 рр. знаходився на відповідальному служінні – був настоятелем Слуцького монастиря. Звідси він втретє потрапив в Академію, але уже в якості ректора, де зробив спробу посилити владу та розширити можливості своєї посади. Це викликало невдоволення у колективі, бо зменшилося і так невелике матеріальне забезпечення викладачів. Не кращі часи переживав і керований ним Братський монастир. На ректора була написана скарга, в якій префект Миславський звинувачував його у руйнуванні стосунків зі своїми колегами, хоча сам колись пропонував кандидатуру архимандрита Давида на ректорську посаду.

З 1759 р. Самуїл (Миславський) став викладати богослов'я – предмет, який читав ректор. Це є вказівкою на початок виконання ним обов'язків очільника Академії, хоча лише в 1761 р. митрополитом Київським та Галицьким Арсенієм (Могилянським) (1704-1770) він був офіційно уведений в сан архимандрита Братського монастиря та призначений на ректорську посаду.

Вже самі послухи монастирського настоятеля та ректора були важкими та відповідальними. Окрім цього, незважаючи на слабкість здоров'я, архимандрит Самуїл мав ще до десяти не менш важливих посад. Але велике бажання продовжити викладання богослов'я взяло перевагу над адміністративними обов'язками, про що читаємо у листі до митрополита 1767 р.

В ті часи Академія мала важке фінансове становище. Частину найкращих студентів перевели до тільки-но відкритого Московського університету. Виникли проблеми і з викладацьким складом. Незважаючи на це, ректор достойно ніс своє служіння Богу, людям та науці. Він не поривав зв'язків з рідним краєм і в одному з листів 1765 р. згадував про підготовку до проповідування в Глухові. Згодом містом була надана грошова пожертва на будівництво бурси для учнів Академії. У цей час архимандрит Самуїл склав та видав підручник з латинської грамматики, який став найкращим серед існуючих.

Продовження в наступному номері

**Юрій
КОВАЛЕНКО****Завідувач
науково-дослідного
відділу ІЗ «Глухів»**

Військова історія Глухівщини майже не вивчена. Особливо цікавими і найменш дослідженими є роки громадянської війни – періоду після жовтневої революції. У книзі Г.Гощовта «Кірасири Його Величності у Велику війну. 1916, 1917», що вийшла друком у Парижі в 1944 р., є ряд сторінок, присвячених боям на Глухівщині. Про події осені 1919 р. і піде мова.

Наприкінці вересня 1919 р. 1-й гвардійський зводно-кірасирський полк Його Величності вів бойові дії проти більшовиків неподалік річки Десни на території сучасного Кролевецького району. 26 вересня полк вийшов з с.Алтинівка у напрямку с.Лукнове. 27 вересня дивізіону кірасирів було наказано захопити с.Вишеньки, що лежало на березі Десни. 2-й і 3-й ескадрони розпочали запеклий бій, який точився до глибокої ночі. Особливо відзначилися воїни кінно-кулеметної команди під командуванням ротмістра маркіза деллі Альбіцці. Більшовики не витримали натиску й перейшли на інший берег Десни, де продовжували чинити опір. Кірасири, не маючи наказу форсувати річку, продовжили рух у північному напрямку на Шостку, а потім на Глухів.

На ніч з 30 вересня на 1 жовтня кірасирський полк зупинився у с.Чаплівка. Зранку взвод 3-го ескадрону під командуванням прапорщика Мейера зайняв містечко Вороніж й надвечір туди перебазувався весь полк. За отриманими від населення даними стало відомо, що містечко Шостка (з відомими пороховими заводами) зайняте двома батальйонами червоноармійців, підсиленими артилерією. На Шостку розпочали наступ дивізіон Кінної Гвардії та Кірасири Його Величності. Вони були зустрінуті потужним гвинтівочним та кулеметним вогнем. За кілька годин важкого бою кірасирам та кінногвардійцям вдалось просунутись на кількох відрізках фронту вперед, але червона кавалерія змусила їх відступити до Кролевця. 5 жовтня, прямуючи через Вороніж, с.Обтове, кірасири підійшли до х.Рудня. 6 жовтня, намагаючись форсувати р.Есмань біля хутора, дивізіон вступив у бій з червоноармійцями і, після невдалої спроби перейти річку, знову відступив до Кролевця. 8 жовтня командир дивізіону полковник Петровський відбув у відпустку, й командування на себе прийняв ротмістр князь Девлет-Кільдеев. 9 жовтня вся бригада виступила з Кролевця й, переночувавши в с.Обложки, 10 жовтня о 13-й годині увійшла на західну околицю Глухова.

11 жовтня полк виступив у напрямку сіл Есмань (зараз с.Червоне), Полковнича Слобода (зараз с.Вільна Слобода), Кругла Поляна (зараз територія Російської Федерації). Прослідкувавши за картою напрямок руху полку, можна зробити

Щоденник білогвардійського офіцера (зі спогадів учасників «Білого Руху», опублікованих у Парижі в 1944 р.)

висновок, що війська йшли старим московським трактом.

Полк розквартирувався в Есмані у тій частині села, що найближче підходила до залізниці, але уже вночі червоні підвели бронепоезд і почали обстріл. Частина звідно-кірасирського полку змусена була відступити до с.Слоут, інша його частина відійшла до Глухова. Ескадрон на чолі зі штабс-ротмістром Кучиним рушив

Ротмістр маркіз деллі Альбіцці

у напрямку Круглої Поляни та сходу увірвався у село. Захопивши в полон одного червоноармійця-розвідника, стало відомо, що за ним ідуть у наступ два полки, але виявилось, що той збрехав, щоб налякати білих. Зупинившись на нічліг у Малій Слободі і поповнивши харчові

припаси у Полковничій Слободі, ескадрон 13 жовтня повернувся у Глухів. Того ж дня його було направлено у глибоку розвідку (майже на 50 верст) у район містечка Марчихина Буда, де він кілька разів був обстріляний червоноармійцями.

14 жовтня у бою за с.Собичеве в полон потрапило 150 червоноармійців. 3 боєм було захоплене с.Макове. Після посиленої артпідготовки, більшовики змусили відступити білогвардійців до Слоута. 16 жовтня під час атаки на Собичеве кірасири, увірвавшись у село, зарубали близько 40 чоловік та взяли в полон 65 червоноармійців.

Зранку 18 жовтня полк підійшов до Грем'ячки, яка була зайнята червоною кавалерією. Після короткого бою вона відступила. З хутора Туранівка з боєм було вибито ескадрон червоних. Оскільки почалась ожеледиця, кілька днів було витрачено на те, щоб перекувати коней. Виникла проблема з підковами та спеціальним кінними шипами, які загвинчувалися у підкови.

24 жовтня кірасири отримали наказ вирушити у район с.Дубовичі на знищення банди Шуби. З'єднавшись у с.Обложки, кілька підрозділів почали рухатись у напрямку с.Ярославець, але біля с.Щебри звернули зі шляху, бо руху перешкодила злива. Полк вимушений був зупинитися у с.Дунаець. Роз'їзд на чолі з поручиком князем Черкаським був направлений до Ярославця. На підході до села білогвардійців помітили й забили в набат, а роз'їзд обстріляли з кулеметів. Втративши одного кірасира, роз'їзд повернувся до Дунайця.

26 жовтня полк рушив на Ярославець. На підході до села кавалергарди були обстріляні з лісу гвинтівочним та кулеметним вогнем. Після того, як у відповідь був відкритий артилерійський вогонь, стріляючи відійшли в глибину лісу. Після захоплення Ярославця були проведені ревізії та спалено кілька будинків. Надвечір полк повернувся у Глухів.

Вночі (з 26 на 27 жовтня) більшовики обстріляли з гармат Березу й вибили звітлі сторожову варту уланського ескадрону. Гвардійський кавалерійський полк отримав наказ знову захопити село. Кілька підрозділів полку, направлених в район Слоута, отримали наказ йти назад на допомогу до Берези, але на півдорозі їм повідомили, що село вже взято і підмога не потрібна. Саме в цей час стався невеличкий казус, який ледве не коштував життя роз'їзду під командуванням корнета Всеволожського. Кіннотники,

повертаючись до Слоута, настовхнули на групу червоноармійців, і, зійшовши з коней, вирішили вступити з ними в бій. Але змашені напередодні густим мастилом гвинтівки так застигли на ранньому морозі, що жодна не стріляла... Червоні відкрили вогонь і кірасирам вдалось втекти до Глухова.

29 жовтня у Глухові стало відомо, що Крелевець захоплений червоноармійцями й готується наступ на Глухів. Наступного дня підрозділи полку отримали наказ наступати на Слоут, зайнятий червоними. Бій продовжувався майже цілий день, в результаті чого близько двохсот червоноармійців було взято в полон. Уже в самому селі група червоних, відстрілюючись від супротивника, намагалась втекти. Унтер-офіцер Кодлубовський, наздогнавши одного з них, наказав кинути гвинтівку і здатися. Той дійсно кинув, але вихопив револьвер, й, заматюкавшись, вистрілюв у білогвардійця. Промажнувшись, він приставив револьвер до своєї скроні й застрілювався. За знайденим при ньому посвідченням виявилось,

Почесна варта Кірасир Його Величності

що він є червоним командиром, який нещодавно закінчив відповідні курси. Біля одного з будинків у селі був схоплений червоноармієць-розвідник на коні вахмістра Раубе-Розетті. Історія загибелі вахмістра досить незвичайна.

Під час наступу на Березу він так стрімко увірвався в село, що кіннотники Кінної Гвардії, залишившись далеко позаду, так і не встигли прийти йому на допомогу. Потрапивши у гущу червоних (до 15 чоловік), він майже всіх порубав, але й сам був застрелений.

31 жовтня увечері почався обстріл Глухова з гармат, тому полк кірасирів вимушений був зайняти південно-східну околицю міста, а потім відійти до Сваркового. 1 листопада частина кірасирів відійшла до Сучкіної Слободи (зараз с.Соснівка), де й розквартирувалася. Внаслідок обстрілу білогвардійських роз'їздів полк вирушив у бік Рильська. Судячи з опису, він рухався лісовою дорогою мимо Глинської пустині, дальнього Свято-Ілліодорівського скиту через с.Старикове на с.Козине. Увечері 2-го листопада

полк увійшов до села, про яке один з учасників походу штабс-ротмістр Кучин зробив такий запис: «Село неважне, хати грязные и само село лежит по скатам глубокого оврага, дороги плохие. Переночевали. Это Курская губерния...»

Газета «Соборний майдан» продовжує знайомити читачів з листами часів Великої Вітчизняної війни, які писала зі щойно звільненого Глухова Тетяна Козачок. Вони надані до редакції Тетяною Леонідівною Болдовською (тоді – мамленька Таточка), яка зберігала їх упродовж кількох десятиліть

Начало в № 3 (21) 2007 - 6 (30) 2008

30/5 - 1944 г.

Хорошие мои, добрые мамочка и Иван Ильич!

Сегодня днём отправила вам письмо, а в пять часов получила журнал «Мурзилка» и две открытки (мне и Поле). Спасибо, родные мои, за всё. Вижу, чувствую вашу любовь, и на душе становится легче и веселее.

О, я люблю жизнь! Очень люблю, хоть она и тяжёлая, слишком тяжёлая. А жить хочется! Я учусь и учусь этой суровой школе жизни, даже могу гордиться своей выносливостью и закалкой. Не беда, что иногда падаю духом и кисну. Всё это быстро проходит, особенно когда почтальон приносит весточку от тебя, мамочка. Вновь начинает радовать и солнышко, и травка, и ветерок, появляется охота побегать и пошалить с Татусей. Тогда я опять молодёю и дышу

Письма из далекого 1943-го

полной грудью.

О, моя родная, моя нежная, ласковая мамулечка! Ты даже не представляешь, что твои письма – чудное, драгоценное и незаменимое лекарство для моей больной души. Ты пишешь, что Иван Ильич был рад моему письму, но его опечалили строки о моём здоровье, а ты даже всплакнула. Значит я ему не чужая. А тревожиться о моём здоровье не надо. Я хорошо выгляжу и пишу об этом совершенную правду. И нервы мои ещё такие, что многое могут выдержать.

Единственное, что я могу сказать – душа болит. Так болит...Странное, правда, признание. Душа...Что такое душа? Где она? Есть ли вообще? О, как я хорошо слышу, чувствую, что есть. И только ночью отдыхаю от этой ноющей мучительной боли. Я уже много прожила лет и много перечувствовала, но душевная боль самая болезненная для меня. Чтобы избавиться от неё, я согласна перенести любой нарыв, вырвать 2-3 зуба без наркоза или ещё родить несколько Таточек. Но и с больной душой можно жить и радоваться многому. У меня есть девиз, который я постоянно повторяю: «Будь довольна любым днём своей жизни, потому что она неповторима». И я стараюсь. Я верю в нашу скорую встречу. Я жду вас, как ждут самого большого светлого

праздника. Я вновь смогу обнять и по-детски уткнуться горящим от счастья и волнения лицом в твои, мамочка, колени. И это будет новым днём моего рождения. А на душе будет так легко и радостно, как было давно в лучшие годы моей жизни.

Простите же, мои дорогие, эту душевную мучительную боль, мои грустные письма. Просто чуть не одолела меня совокупность несчастий, пришедших вместе с войной, которые не покидают до сих пор. Я часто повторяю один куплет украинской песни, которую приходилось петь в одной из театральных пьес:

Та й нема гірш нікому,
як тій сиротині.

Та й ніхто не пригорне
при лихій годині.

Разве это не служит оправданием за мою душевную боль, за мои горькие письма! Бабушка, хоть и очень добрая, не умеет жалеть даже словами. Поля всегда суровая и молчаливая. Кругом куча злых и подлых людей (я говорю о своих сослуживцах). Я так одинока, а Лёнины дела и неудачи просто убивают меня заживо, хоть я его ни в чём не виню и не ругаю. Во всём вино лишь судьбу, в которую очень верю. Вот и приходится чувствовать себя старой, когда, фактически, ещё такая молодая. Да и можно ли говорить о молодости, когда кругом столько горя, а моя личная жизнь уже закончена. Теперь вся жизнь в Таточке и для неё...

Сторінками минулого

У 1933-1934 рр. сталінський уряд вирішив провести чистку партійних рядів. Якщо в ці роки вона носила попереджувальний характер, то в подальшому стала засобом тотальних репресій. Не оминула чистка і Глухів, насамперед його навчальні заклади, про що і писала в той час місцева преса.

Силаєв ганьбить звання члена партії

(студент сільськогосподарського інституту)

Нічого гарного не було сказано про комуніста Силаєва під час його персональної перевірки. Та й казати було нічого. Хуліган, дезертир, обдурював партію – ось як характеризували його студенти с/г інституту. Весь час Силаєв одержував стипендію як син колгоспника, а батько його розвалював колгосп і був активним учасником контрреволюційної організації. Поводження Силаєва з товаришами і навіть професорами надзвичайно обурливе. Був випадок, коли Силаєв каже професору: «Пора вже знати, чорт би вас взяв». Де тільки бійка, де якийсь скандал – там обов'язково замішаний Силаєв. Одного разу він навіть побив міліціонера. Коли все студентство ходило працювати на суботник, Силаєв не пішов, кажучи: «Я не маю часу ходити по суботниках». Партія надіслала Силаєва працювати до колгоспу, але і звідти він дезертирував. Силаєв політично неписьменний. Він не зміг відповісти на елементарні запитання, які йому ставила комісія. Жодного навантаження не має комуніст Силаєв. А коли

комісія спитала, чому це так, він відповідає: «Я ж не буду набиватись, хай самі дають навантаження». Силаєв своїми вчинками ганьбить звання члена комуністичної партії.

Письменний

Чи не соромно, тов. Шишко?

Життя і робота комуніста викладача сільськогосподарського інституту Шишка для комісії чистки парторганізації ясні. До революції ще з дитинства Шишко працює по різних майстернях. У 1918 р. вчиться в учительській семінарії. Потім Шишко вже зав. помічника семирічки,

директор технікуму і нарешті викладач сільськогосподарського інституту. Головне, що впадає у вічі, – кажуть під час чистки товариші по роботі, – це пасивність тов. Шишка. Він не бере в роботі ВИШу живої участі, не веде авангардної ролі. Він малоініціативний, поганий організатор. Занадто рідко можна почути щось конкретне від Шишка під час обговорення тих чи інших питань з життя інституту. Працюючи головою місцевому, Шишко не забезпечив керівництва професорсько-педагогічним та технічним складом. Зокрема погано налагоджено політико-виховну роботу, особливо серед техробітників. Бракує у Шишка і гострої класової пильності. Довгий час він перебував асистентом доцента математики Ковальова, який при викладанні цього курсу відкидав партійність науки математики. Цього Шишко не помітив. І останнє, що дуже характерне для Шишка – це його політична неписьменність. На запитання комісії чистки він не дав жодної вірної відповіді. Шишко навіть не знав, чим характерна Таганрозька нарада 1918 р., у боротьбі з якими ухилами доводилось Леніну відстоювати свої квітневі тези. Тов. Шишко мав змогу підвищити свій політичний рівень, але він жодного гуртка, семінару не відвідував. Щоб викладати в інституті, треба бути гарно політично озброєним. Це повинен усвідомити тов. Шишко.

Г.П.

№122 28.06 1934 р.
Газета «Коллективист
Глухівщини»

За матеріалами фондів Державного архіву Сумської області підготувала до друку Ірина Мошик

РАБОТАЙ ТАК, КАК УЧИТ СТАЛИН!

Газета «Соборний майдан»

Засновник — Національний заповідник «Глухів»
Свідоцтво про реєстрацію № СМ 390 від 06.02.2004 р.
Адреса редакції: м.Глухів Сумської обл., вул.Шевченка, 30, тел. 2-35-57, e-mail: dikz@ukr.net
Номер підготовлено до друку у науково-дослідному відділі заповідника
Верстка Віктора ІСАЄВА
Газета надрукована у АТ «Шосткинська міська друкарня»
м.Шостка, вул. К.Маркса, 69
Підписано до друку 27.02.2009 р.
Тираж — 500 примірників. Замовлення № 278
Редакція газети «Соборний майдан» запрошує до творчого співробітництва науковців, краєзнавців, любителів старовини
Електронна версія на сайті www.trk.net.ua

Редакційна колегія

Світлана ЖУКОВА
Юрій КОВАЛЕНКО
Ірина МОШИК
Віктор ЗАЙКА
Валерій БЕЛАШОВ

РОЗПОВСЮДЖУЄТЬСЯ БЕЗКОШТОВНО